

СТВОРЕННЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЯК ЗАСОБУ УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНИМ РОЗВИТКОМ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Бацула Наталя Володимирівна, аспірантка кафедри креативної педагогіки та інтелектуальної власності УПА Української інженерно – педагогічної академії, вчитель початкових класів вищої категорії, методист ХГ № 152 Харківської міської ради Харківської області

Кравченко Ганна Юріївна, доктор. пед. наук, доцент кафедри педагогіки, іноземної філології та перекладу Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, Харків, Україна

Анотація - У статті розкрито питання створення освітнього середовища, яке впливає на мотивацію педагогів, залучає їх до самоосвіти, внаслідок чого набувається досвід творчої діяльності, формується ціннісне ставлення до професійної діяльності.

Ключові слова - освітнє середовище, професійний розвиток, компоненти освітнього середовища.

Орієнтація на розвиток учителя як особистості може бути реалізована в педагогічній практиці лише на науково обґрунтованих засадах педагогічної діяльності загальноосвітніх навчальних закладів, оскільки саме вони спроможні створити освітнє середовище, здатне забезпечити сталий збалансований професійний розвиток особистості учителя.

Проблемі освітнього середовища, його значущості для розвитку особистості присвячені наукові праці Н. Гонтаровської, В. Слободчикова, В. Ясвіна та ін. Український учений А. Білинський, аналізуючи термін «освітнє середовище», називає його багатоаспектним поняттям і розглядає не лише як «різноманітну полікультурну освітню систему, індивідуальну для кожного суб'єкта навчання, а й умову для побудови власного «Я», що забезпечує створення підґрунтя для актуалізації внутрішнього світу особистості, її якісного саморозвитку й самореалізації».

Створення освітнього середовища передбачає забезпечення творчої співпраці та духовної взаємодії педагогів і учнів на діалогічних засадах; конструювання педагогічних ситуацій для активізації творчого підходу у вирішенні завдань,

самостійності, самовдосконалення, самовираження і самореалізації; використання інноваційних технологій; організацію творчої проектної діяльності педагогів; варіативність професійної підготовки з орієнтацією на індивідуально-творчий розвиток особистості.

На думку В. Слободчикова, освітнє середовище розпочинається там, де «відбувається зустріч утворюючого з утворюваним, де між окремими суб'єктами освіти починають вибудовуватися певні зв'язки і стосунки». Освітнє середовище «у цілому та кожен з його компонентів окремо впливають на формування професійної компетентності фахівця ..., кожен його суб'єкт змінюється сам, змінює ситуацію навколо себе, наповнює освітнє середовище новими знаннями, досвідом, способами діяльності, формує нові потреби» [2].

Як зазначає В. Радул, у педагогіці освітнє середовище закладу освіти розуміють як систему впливу та умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку, які містяться в соціальному та просторово-предметному оточенні в межах організованого освітнього процесу.

Імпонує твердження О. Гарковича, який зазначає, що освітнє середовище характеризується призначенням, метою, змістом, принципами реалізації, завданнями, методами, засобами та формами, функціями дії та взаємодії. Це відносно стійка сукупність функціонально пов'язаних і впорядкованих елементів (компонентів) діяльності її суб'єктів, що взаємодіють між собою, для досягнення певних результатів

навчання, виховання та розвитку людської індивідуальності й особистості [3].

На основі робіт вищезазначених науковців ми пропонуємо під поняттям «освітнє середовище» розуміти цілеспрямовано організовану, керовану, відкриту соціально-педагогічну систему, що забезпечує розвиток особистості педагога, реалізацію його творчого потенціалу, формування фахових компетентностей.

Створення освітнього середовища впливає на мотивацію педагогів, залучає їх до самоосвіти, внаслідок чого набувається досвід творчої діяльності, формується ціннісне ставлення до професійної діяльності.

На думку О. Качалова, важливими є структурні компоненти освітнього середовища, що забезпечують його ефективність і результативність: створення творчої доброзичливої атмосфери, організацію індивідуальної ситуації успіху, сприяння самореалізації учителів. Як зазначає науковець, чим більше і повніше особистість використовує можливості середовища, тим успішніше відбувається її вільний і активний саморозвиток: людина одночасно є продуктом і творцем свого середовища, що дає їй фізичну основу для життя й уможлиблює інтелектуальний, моральний, суспільний і духовний розвиток.

Професійний розвиток вчителя є прагненням особистості до усвідомлення й удосконалення своїх особистісних якостей з метою активного, якісного перетворення внутрішнього світу та саморозвитку в умовах освітнього середовища. Саме це є рушійною силою професійного розвитку впродовж усього життя. Досвід роботи над собою є передумовою професійного самовиховання, передбачає свідому роботу з саморозвитку особистості як професіонала.

На думку В. Радула, мобільність освітнього середовища є критерієм його здатності до органічних еволюційних змін у контексті взаємодій із середовищем існування. Передбачається продумана адаптація до суспільних змін, яка, з одного боку, враховує нове соціальне замовлення, а

з іншого – не спричиняє деструктивних ситуацій в освітньому середовищі.

Отже, якість професійного розвитку безпосередньо залежить від створення освітнього середовища, яке допоможе розвивати учителя початкової школи самодостатньою особистістю, конкурентоспроможною, успішною та затребуваною на ринку праці, здатною до самовдосконалення в професійній діяльності й безперервного саморозвитку впродовж усього життя.

Розвиток професійної особистості та освітнє середовище є взаємообумовленим процесом. Значної уваги заслуговує зацікавленість педагогів початкової школи питанням створення освітнього середовища та використання його можливостей для всебічного розвитку особистості.

Об'єднані спільними цілями та діяльністю, члени освітнього середовища вступають у певні відносини відповідальної залежності при безумовній рівності всіх членів і їхній однаковій надійності перед колективом.

На думку Г. Полякової, освітнє середовище – це відкрита, складна, інтегративна, динамічна система. Його складниками є:

– *суб'єктний* (для розвитку пізнавальних процесів і навичок, засвоєння соціального досвіду необхідні: наявність суб'єктів, які його мають і передають за допомогою взаємодії, певних засобів, технологій і предметно просторових умов);

– *соціальний* (формування та розвиток професійних умінь, навичок, компетенцій на рівні репродукції (відтворення), продуктивної дії та творчого застосування неможливе без практичної діяльності: самостійного пошуку, удосконалення відомих дій, операцій, створення нових);

– *просторово-предметний* (формування та розвиток спілкування та дії неможливі без досвіду комунікаційних процесів з іншими суб'єктами, опанування ефективними технологіями в певних умовах);

– *психодидактичний* (програми навчання, система засобів і технологій

навчання, стиль викладання та педагогічного спілкування) [1].

Ми виділили визначальні компоненти освітнього середовища, складові якого покликані сприяти професійному розвитку педагога початкової школи:

– змістовий компонент визначає навчальні програми та плани, освітньо-кваліфікаційні характеристики суб'єктів освітнього середовища та вимоги до них. Він включає вчителя як організатора освітнього середовища, як керівника навчально-пізнавальної діяльності учнів у відповідному середовищі, як основний методико-педагогічний ресурс навчально-виховного процесу;

– просторово-предметний компонент – це матеріальна база освітнього середовища (кабінети, майстерні і лабораторії з відповідним обладнанням, засобами наочності, фаховим обладнанням тощо) та навчально-методичний комплекс (навчально-методична література, носії з навчальними програмами комп'ютерної підтримки на дисках, плакати, відеофільми, відеозаписи, друкований роздатковий матеріал тощо);

– мотиваційний компонент визначається опосередкованими зв'язками з реальним світом, які формуються у процесі професійного розвитку спеціаліста. Він характеризує загальний «клімат» цієї діяльності;

– рефлексивний компонент передбачає самооцінку педагогами досягнутих результатів.

Окреслені компоненти освітнього середовища ми розглядаємо у взаємозв'язку. Вони являють собою ланки у процесі професійного розвитку вчителів.

Професійний розвиток учителя початкової школи тісно взаємопов'язаний з освітнім середовищем, що є відкритою, складною, інтегративною, динамічною системою впливів й умов формування особистості за заданим зразком. Оскільки інтерактивна взаємодія учителів в умовах освітнього середовища потребує певної зміни в організації роботи колективу, необхідно починати з психологічної

адаптації учителів до неї – спочатку використовувати прості інтерактивні методи (роботу в малих групах, «мозковий штурм»), а потім додавати інші методи. Застосування інтерактивних методів навчання сприяє співробітництву, порозумінню і доброзичливості. Враховуючи необхідність цілеспрямованого професійного розвитку учителів, які проводять навчальні уроки й організують позакласну роботу з учнями, а також зважаючи на відсутність психолого-педагогічної підготовки у більшості учителів, варто запланувати проведення семінару «Професійний розвиток як життєво важлива цінність сучасного вчителя».

Освіта має бути соціокультурним осередком, у якому людина навчається сама творити важливі для себе світоглядні й аксіологічні знання, переконання, ідеали. Освіта – це комунікативне середовище, кожен член якого є самодостатнім суб'єктом, активно спрямованим на самовдосконалення і пошук його найоптимальніших методів.

Отже, створення освітнього середовища, може реалізовуватися в послідовній роботі з використанням інтерактивних методів роботи, семінарів, занять тощо, які спрямовані на професійний розвиток педагога у загальноосвітньому навчальному закладі. У свою чергу, професійний розвиток суб'єктів освітнього середовища потребує його розвитку, оскільки кожен його суб'єкт змінюється сам, змінює ситуацію навколо себе, наповнює освітнє середовище новими знаннями, досвідом, способами діяльності, формує нові потреби.

Таким чином, можна зробити висновки, що професійний розвиток фахівця формується під впливом освітнього середовища. Управління освітнім середовищем має здійснюватися у напрямках його насичення, диверсифікації, створення умов для можливості побудови індивідуальної траєкторії формування особистості учителя, його самовизначення, самореалізації, задоволення освітніх і особистісних потреб.

Список використаної літератури

1. Исимбаев Е. Т. Новые подходы к совершенствованию профессионального мастерства педагогов / Е. Т. Исимбаев // Информационно-методический журнал «Открытая школа». – 2012, ноябрь. – Тема № 9 (120) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.open-school.kz/glavstr/tema_nomera/tema_nomera_120_2.htm
2. Савченко О. Я. Об'єкти, функції і види контролю навчальних досягнень учнів початкових класів / О. Я. Савченко, Т. М. Байбара // Початкова школа. – 2002. – № 8. – С. 6. 62.
3. Савченко О. Я. Упровадження компетентнісного підходу в початкову освіту: здобутки і нерозв'язані проблеми [Електронний ресурс] / О. Я. Савченко. – Режим доступу: www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis.../cgiirbis_64.exe?https://www.pedrada.com.ua/article/2108-11-kompetentnostey-uchnya-pochatkov-shkoli-chek-lstdlya-vchitelya.
4. Кравченко Г.Ю. Забезпечення якості початкової освіти в умовах нової української школи/ Г. Апончук, Г. Кравченко / Адаптивне управління: теорія і практика. Серія «Педагогіка» № 5 (9), 2018. – С. 67-79.
5. Кравченко Ганна Юрїївна Управління розвитком людського потенціалу педагогічного колективу освітнього закладу на основі адаптивного управління розвитком» / Г. Кравченко, Я. Чернігівська/ «Імідж педагога: електронний фаховий журнал, № 7 (176) / 2017. — Полтава: ОШПО, 2017. — С. 16-18

Автори

Бацула Наталя Володимирівна, вчитель початкових класів вищої категорії, методист ХГ № 152 Харківської міської ради Харківської області basulanata@i.ua

Кравченко Ганна Юрїївна, д. пед. н., доцент кафедри педагогіки та іноземної філології, ХНЕУ ім. С. Кузнеця, (innovatica@ukr.net).

Тези доповіді надійшли січня 2020 року.
Опубліковано в авторській редакції.